

การศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย
A STUDY OF THE TECHNIC OF WAT PHRA DHAMMAKAYA IN
PROPAGATION OF BUDDHISM

พระวิจิตร อธิโก (ชัยเจริญวรรณ)^๑

คำสำคัญ : การศึกษา, เทคนิคการเผยแผ่, พระพุทธศาสนา

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่องการศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล ๒) เพื่อศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย และ ๓) เพื่อศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย จากผลการวิจัยพบว่า พระพุทธเจ้า ได้ทรงวางระบบศึกษาไว้เป็นสามขั้นตอนคือ ๑. ขั้นปริยัติ เป็นการศึกษาพระธรรมวินัย ให้มีความรู้ในพระธรรมคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้า รวมทั้งพระวินัย คือข้อบัญญัติต่าง ๆ ที่จะต้องประพฤติ ให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องถ่องแท้ เพื่อจะได้นำมาประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตรงทาง และยังสามารถแนะนำสั่งสอนผู้อื่น ให้มีความรู้ความเข้าใจ ในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ๒. ขั้นปฏิบัติ เป็นการนำเอาพระธรรมวินัยที่ได้ศึกษามาจนรอบรู้ และเข้าใจถ่องแท้ดีแล้ว มาประพฤติปฏิบัติด้วยกาย วาจา และใจ และ ๓. ขั้นปฏิเวธ เป็นขั้นที่แสดงผลของการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยในระดับต่างๆ ในเรื่อง ต่าง ๆ ตามลำดับ จนถึงขั้นทำที่สุดแห่งทุกข์ อันเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา วัดพระธรรมกายเป็นวัดในสังกัดมหานิกายของประเทศไทย มีการตั้งเป้าหมายที่จะให้เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก โดยได้เริ่มต้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบหลังจากการสร้างวัดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ เดิมใช้ชื่อว่า ศูนย์พุทธจักรปฏิบัติธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งพัฒนาคณะและศีลธรรมไปพร้อมๆ กันโดยมีแนวความคิดที่จะสร้างวัดให้เป็นวัด หมายถึง วัดที่สะอาด สงบ ร่มรื่น เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม สร้างพระให้เป็นพระ ซึ่งหมายถึง พระภิกษุที่มีศีลาจารวัตรงดงาม เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา สร้างคนให้เป็นคนดี หมายถึง คนที่มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและหมู่คณะต่อสังคมและประเทศชาติ เทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายนั้น ในทางพระพุทธศาสนานั้นก็คือกระบวนการเรียนรู้ ชัดเกลากิเลสในใจตนและแสดงออกมาเป็นคุณธรรม เนื่องจากสภาพ

^๑ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๑๒๔ ถนนสุคันธาราม ตำบลสวนจิตรลดา อำเภอดุสิต จังหวัดกรุงเทพมหานคร โทรศัพท์ ๐๘๕-๐๓๐๗๒๘๓

ของสังคมมีความเปลี่ยนไปทำให้รูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องขยายตัวมาสู่สื่อมวลชนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมสมัยใหม่ให้มากขึ้นโดยที่ลักษณะของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อมวลชนนั้นมีปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อผ่านดาวเทียม สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อวิทยุ ฯลฯ นอกจากนี้วัดพระธรรมกายยังมุ่งเน้นการอบรมทั้งภาคปริยัติและ ปฏิบัติ เน้นในเรื่องของความสะอาด ความสงบ ความร่มรื่น ร่มเย็น และมีนโยบายหลักในการสร้างถาวรวัตถุ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปฏิบัติ โดยเฉพาะเยาวชนของชาติ และจะช่วยถึงได้ห่างจากพ้นจากอบายมุขทั้งหลายทั้งปวงได้

Abstract

The thesis entitled 'A Study of Wat Phra Dhammakaya's Buddhism Propagation Techique' consists of 3 objectives as: 1) to study the principle and method of Buddhism propagation in the Buddha's time, 2) to investigate the method of Buddhism propagation of Wat Phra Dhammakaya and 3) to explore Wat Phra Dhammakaya's Buddhism Propagation Techique.

The results revealed that the Buddha has established the 3 levels, educational system viz., 1) Pariyatti - the text to be studied, i.e. the words of the Buddha as Doctrines and Disciplines in order to make a clear understanding and right practicing. On the other hand, they can teach Buddhism in the right way. 2) Pañipatti - the true doctrine of practice; practical aspect of the true doctrine with actions viz., physical, verbal and mental. 3) Pañivedha - the true doctrine of penetration; realizable or attainable aspect of the true doctrine. The fruition of practice in line with the true doctrine until eradicated all sufferings (Dukkha); the ultimate goal of Buddhism.

Regarding to Wat Phra Dhammakaya, it is under the Mahānikāya Buddhist Sect of Thailand. This temple was established in B.E 2513 (1970 AD.) with its aim to be the important world Buddhism center and begun propagate Buddhism substantially. It was originally called 'Soon Buddacakk-patipatthamm' with the objective of developing people and morality altogether and established the temple with a vision of a sanctuary for peaceful spiritual practice – clean, peaceful and suitable for practice. In addition, this temple also aims to develop the Buddhist monks and people to be a moral man and responsible for themselves and society.

In case of Wat Phra Dhammakaya's Buddhism Propagation Techique, it refers to the process of learning and eradicating all defilements and developing morality. Due to the condition of society has changed, The method of Buddhism propagation is expanding into the media in order to meet the need of the modern society as much as possible. There are many features of media for Buddhism propagating i.e. publications, Satellite TV, Internet, radio, etc. In addition, the technique of Buddhism propagation is to focus on both - Pariyatti and Paṭṭipatti or study and practice. Beside these, the temple was emphasized on cleanliness and peaceful garden. The buildings in this temple were built for the practitioners, especially the youth of the nation and help them overcome the ruinous ways of life (Apāyamukha)

บทนำ

พระสงฆ์มีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบันกาล รวมทั้งต้องอบรมพัฒนาตนเองด้วย แสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา เพื่อความผาสุกของชาวโลกและเพื่อความเรียบร้อยของคณะสงฆ์ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายแก่พระอริยสงฆ์สาวก ในครั้งที่โปรดให้ไปประกาศพระพุทธศาสนาครั้งแรก มีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า “อนุชานามิ ภิกขเว จรธ จาริกัม พุชฺชน หิตาย พุชฺชนสุ ขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย”^๒ แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลกเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุข”^๓ การเผยแผ่ของวัดพระธรรมกาย ได้ขยายงานในองค์กรตามความจำเป็น ทั้งบุคลากรที่เป็นพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา และสาธุชนอาสาสมัคร รวมทั้งสถานศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร และสาธุชนผู้สนใจในการศึกษาภาษาบาลี พระปริยัติธรรมและภาษาต่างประเทศภายในบริเวณวัดพระธรรมกาย รวมทั้งร่วมบุญกันก่อสร้างพระมหาธรรมกายเจดีย์ สร้างวิหารพระวิหารพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หล่อหลอมปู่พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ด้วยทองคำและกำลังก่อสร้างอาคารศูนย์อาจารย์จันทร ขนนกยูงขนาดใหญ่ให้เป็นศูนย์กลางธรรมกายแห่งโลก รวมทั้งจัดการบรรพชาอุปสมบททั้งภิกษุสามเณรไทยและนานาชาติติดต่อกันทุกปี ขยายสาขาเป็นธุดงค์สถานภายในประเทศหลายจังหวัด ขยายงานไปในต่างประเทศประมาณ ๒๐๘ แห่ง ซึ่งประโยชน์จากการเผยแผ่ทำให้ทุกท่านที่มาร่วมปฏิบัติธรรมเป็นเจ้าของบุญ เจ้าของวัด ช่วยกันดูแลบุญดูแลวัด ดูแลต้อนรับสาธุชนที่มาร่วมบุญ ทำให้การปฏิบัติธรรมเผยแผ่กว้างไกลไปทุกทิศทุกทางทั้งในประเทศและ

^๒ ที.ม.(บาลี) ๔/๓๒/๓๘.

^๓ ที.ม.(ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

ต่างประเทศอย่างก้าวกระโดด โดยเฉพาะผู้ปฏิบัติธรรมหลายท่านได้ผลดีจากการปฏิบัติธรรม จึงบอกต่อให้ญาติและสาธุชนมาเพิ่มผู้ปฏิบัติธรรมมากขึ้นโดยรวดเร็ว^๔ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายอย่างได้ผลดีทั้งภายในประเทศต่างประเทศในขณะที่วัดอื่นๆยังประสบปัญหาจากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจว่าวัดพระธรรมกาย มีเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไรจึงทำให้ได้ผลดีถึงเพียงนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการวิจัยให้ประจักษ์เพื่อเป็นข้อคิดข้อศึกษาสำหรับส่วนรวมให้ได้ประโยชน์โดยทั่วกัน

๑. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๑ เพื่อศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล
- ๑.๒ เพื่อศึกษานโยบายและเป้าหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย
- ๑.๓ เพื่อศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย

๒. ขอบเขตของการวิจัย

๒.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาลและประวัติความเป็นมาของวัดพระธรรมกาย โดยเฉพาะเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

- ๒.๒.๑ ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๕
- ๒.๒.๒ ศึกษาจากคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา
- ๒.๒.๓ ศึกษาจากหนังสือตำราทางวิชาการและเอกสารอื่นๆ โดยเฉพาะเอกสารของวัดพระธรรมกาย
- ๒.๒.๔ ศึกษาจากงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ๓.๑ ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๘

^๔ วัดพระธรรมกาย, รู้จักวัดพระธรรมกาย, (ปทุมธานี: มูลนิธิวัดพระธรรมกาย, ๒๕๕๖) , หน้า มปป.

๓.๒ ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยศึกษาค้นคว้าจากอรรถกถา ฎีกา อรรถกถา หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ บทความวารสาร เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๓ รวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมาสังเคราะห์ แยกแยะ จัดเป็นหมวดหมู่ความรู้

๓.๔ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๔. ผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดธรรมกาย ดังนี้

๑) หลักและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่พระสงฆ์สาวกเป็นประจำทุกวัน นอกจากนั้น พุทธกิจประจำวันอีกประการหนึ่งคือ ทรงสอดส่องดูเวไนยสัตว์ที่พระองค์ควรไปแสดงธรรม เพื่อให้ผู้นั้นได้สำเร็จมรรคผล ตามควรแก่อุปนิสัยของเวไนยสัตว์นั้น ๆ นอกจากพระภิกษุสงฆ์แล้ว บรรดาพุทธศาสนิกชนก็พากันไปฟังธรรมจากพระพุทธองค์ โดยตรงในตอนเย็นเป็นประจำทุกวัน พระภิกษุรูปใดหรือหมู่คณะใดฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า ซึ่งบางครั้งทรงแสดงแต่โดยย่อ ทำให้ยังเข้าใจไม่แจ่มแจ้ง ก็พากันไปไต่ถามพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิให้อธิบายโดยพิสดารให้ฟัง พระเถระดังกล่าวมีพระสารีบุตร พระมหากัจจนา และพระมหากัสสป เป็นต้น แล้วทรงจำไว้ เมื่อมีโอกาสก็กราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระธรรมเทศนาเรื่องนั้น ๆ พระมหาเถระองค์นั้น ๆ ได้อธิบายโดยพิสดารเป็นอย่างไรบ้าง พระพุทธองค์ก็ทรงรับรองว่าคำอธิบายนั้นถูกต้อง แม้พระองค์จะอธิบาย ก็จะอธิบายอย่างนั้น การศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้านี้เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม

๒) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย

ปัจจุบันมีผู้กล่าวกันมากกว่า คนไม่ค่อยเข้าวัด ผู้คนมีศีลธรรมน้อยลง" วัดพระธรรมกายมองปัญหานี้ในมุมกลับว่า “จริงๆ แล้วประชาชนอยากเข้าวัด แต่วัดยังไม่น่าเข้า เป็นหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ จะต้องเป็นผู้นำในการพัฒนาปรับปรุงวัดให้น่าเข้า แล้วประชาชนก็จะหลั่งไหลเข้าวัดเอง” จากแนวคิดนี้ วัดพระธรรมกาย ได้แบ่งเขตพื้นที่เป็น เขตพุทธาวาส ที่ตั้งของโบสถ์ ประดิษฐานพระพุทธรูป เขตธัมมาวาส ที่แสดงธรรมอบรมประชาชน เขตสังฆาวาส ที่พักสงฆ์ อย่างเป็นสัดส่วนและได้พัฒนาวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ๔ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนี้^๕

๑. อาวาสเป็นที่สบาย คือ การปรับปรุงสภาพทางภูมิศาสตร์ของวัดให้ดี ปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น ดูแลวัดให้สะอาดสะอ้าน เป็นระเบียบเรียบร้อย

๒. อาหารเป็นที่สบาย คือ ดูแลอาหารการกินของญาติโยมที่มาวัดให้ดี ภัตตาหารที่ญาติโยมนำมาถวายพระ ก็ดูแลให้ดี ให้ความเคารพในทานของญาติโยม ภาชนะของเขาที่ใส่ภัตตาหารมาก็ทำความสะอาด ส่งคืนให้เรียบร้อย และรวมถึงการจัดระบบการบริหารการเงินให้รัดกุมด้วย

^๕ สรกานต์ ศรีทองอ่อน, “คำสอนเรื่องการสร้างบารมีของวัดพระธรรมกาย”, วิทยานิพนธ์ศิลป ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๘๕.

๓. บุคคลเป็นที่สบาย คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ศิษย์วัด จะต้องอบรมให้มี กิริยามารยาทเรียบร้อย สมเป็นคนวัด มีธรรมาศัยไมตรี ต้อนรับญาติโยมที่มาวัดอย่างดี ต้องรักษาศีลอย่างเคร่งครัด และหมั่นศึกษาธรรมะปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอ ให้คนวัดเป็นแบบอย่างทางความประพฤติแก่ ญาติโยมที่มาวัดได้

๔. ธรรมะเป็นที่สบาย คือ เมื่อประชาชนมาวัดแล้ว อย่าให้กลับบ้านมือเปล่า จะต้องได้เรียนรู้ธรรมะ ได้ ข้อคิดกลับไปใช้ในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตได้ วัดจะต้องมีการอบรมสอนประชาชน ทั้งการปฏิบัติเจริญสมาธิ ภาวนา และการเทศน์สอนหลักธรรมต่างๆ

๓) เทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดธรรมกายนั้น การสื่อความหมายเป็นหัวใจสำคัญในการเผยแผ่พุทธ ศาสนามากที่สุด การนำคำสอนในพระพุทธศาสนาไปปรากฏต่อการรับรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลและมวลชน ผ่านสื่อ ต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อบุคคลและสื่อมวลชน โดยมุ่งหวังให้ผู้รับเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์คือสามารถสงบ ระงับกิเลสในระดับต่างๆจนถึงพระนิพพาน ซึ่งการเผยแผ่ศาสนาแต่เดิมทีเป็นการสื่อสารระดับบุคคลซึ่งแบ่งเป็นการ สื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) การสื่อสารในกลุ่ม (Group Communication) และ การพูดในที่สาธารณะ (Public Speaking) การสื่อสารระดับบุคคลนี้ปรากฏอยู่ทุกรูปแบบในการเทศนาของ พระพุทธเจ้าสู่พระสาวกและเวไนยสัตว์ การสั่งสอนพระธรรมของพระสาวกสู่ผู้คน การฟังธรรม คือ ปริยัติและการ นำธรรมะนั้นมาปฏิบัติจนเกิดผล คือ ปฏิเวธเป็นการปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ การศึกษาพระพุทธศาสนาตามลำดับขั้น เพื่อให้สัมฤทธิ์ผล เป็นการสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) ที่เกิดขึ้นภายในเฉพาะบุคคลใด บุคคลหนึ่ง เป็นกระบวนการที่บุคคลแต่ละคนสื่อสารตอบโต้กับตนเองโดยระบบประสาทส่วนต่างๆตอบโต้กันภายใน ในทางพระพุทธศาสนานี้ก็คือกระบวนการเรียนรู้ ชัดเกลากิเลสในใจตนและแสดงออกมาเป็นคุณธรรมในระดับขั้น ต่างๆได้แก่ ทาน ศีลและภาวนา การสื่อสารทั้งสองแบบนี้เป็นการสื่อสารที่ได้ผลมากที่สุดในการศึกษา พระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากสภาพของสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไป ทำให้รูปแบบของการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาต้องขยายตัวมาสู่สื่อมวลชนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมให้มากที่สุดโดยที่ลักษณะ ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อมวลชนนั้นมีปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ (คอลัมน์ธรรมะใน หนังสือพิมพ์รายวันฉบับต่างๆ) นิตยสารและวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ การ จัดตั้งคลื่นวิทยุเพื่อพระพุทธศาสนา การแทรกการธรรมะคั่นระหว่างรายการทั่วไป ฯลฯ การใช้สื่ออินเทอร์เน็ต และมัลติมีเดียร่วมในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น^๖

๕. สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การสร้างวัดให้เป็นวัด หมายถึง วัดที่สะอาด สงบ ร่มรื่น เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม สร้างพระให้ เป็นพระ ซึ่งหมายถึง พระภิกษุที่มีศีลาจารวัตรตรงตาม เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา สร้างคนให้เป็นคนดี หมายถึง คนที่มี คุณธรรมเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายนั้น ในทางพระพุทธศาสนานี้ก็คือกระบวนการ

^๖ วัดพระธรรมกาย, พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หลวงปู่วัดปากน้ำภาษีเจริญ ผู้ค้นพบวิชชาธรรมกาย, (มปท).

เรียนรู้ ขัดเกลาจิตใจสนใจตนและแสดงออกมาเป็นคุณธรรม เนื่องจากสภาพของสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปทำให้รูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องขยายตัวมาสู่สื่อมวลชนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมสมัยใหม่

๖. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น สมควรให้สาธุชน ทั่วไปได้มีโอกาสช่วยประสานงานด้วย ทั้งภายในองค์กร และภายนอกองค์กร เพื่อความสำเร็จเป็นองค์กร และเป็นประโยชน์ต่อมวลชน และพระพุทธศาสนา ควรให้เยาวชนมาร่วมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย เพื่อปูพื้นฐาน วางระเบียบ ทางความคิดและศรัทธา เพื่อพัฒนาต่อไปในเวลาที่ยาวนานเจริญเติบโตต่อไปในอนาคตและเปิดโอกาสแก่บุคคลที่เหมาะสมจะเป็นผู้นำในอนาคตได้ แสดงวิสัยทัศน์ได้อย่างเต็มที่ พร้อมทั้งมอบหมายนโยบายการบรรยายงานในอนาคตให้ดำเนินการด้วย

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายผู้วิจัยได้พบว่ามีประเด็นที่ควร จะได้รับการศึกษาเพิ่มเติมอีกคือ

๑. ศึกษาเปรียบเทียบถึงบทบาทและผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับนักเผยแผ่ พระพุทธศาสนา รูปแบบอื่นๆ
๒. ศึกษาเปรียบเทียบเทคนิคและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละภูมิภาค

บรรณานุกรม

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติและลักษณะการปกครองคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.
- นิตยา แก้วใส. การศึกษาบทบาทวัดพระธรรมกายในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปทั่วโลก. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงการศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๔๒.
- _____ . พระพุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๑๒.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ). พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: พรศิวการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑.

มูลนิธิธรรมกาย. ๒๐ ปี วัดพระธรรมกาย. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๓.

วัดพระธรรมกาย. ๒๐ ปี วัดพระธรรมกาย. ปทุมธานี: มูลนิธิวัดพระธรรมกาย, ๒๕๓๓.

_____. รู้จักวัดพระธรรมกาย. ปทุมธานี: มูลนิธิวัดพระธรรมกาย, ๒๕๕๖.

_____. “อยู่ในบุญ”. วารสารฉบับที่ ๑๓๑. ปทุมธานี: สภาธรรมกายสากล, ๒๕๕๖.

_____. พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หลวงปู่วัดปากน้ำภาษีเจริญ ผู้ค้นพบวิชชาธรรมกาย. (มปท).

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐.

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม (จันทร์คุ้ม). “การศึกษาบทบาทของพระอานนทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๓๗.

พระมหาศรีบุญ ปณฺธโร (นุชมิตร). “การศึกษาหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสุธรรมยาน
เถระ (ครูบาอินทรรักษา)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาสุชนา โรจนญาโณ (ยาสุกแสง). “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานะในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สงกรานต์ ศรีทองอ่อน, “คำสอนเรื่องการสร้างบารมีของวัดพระธรรมกาย”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์วิทยาลัย, ๒๕๔๘.